

BEVEZETÉS.

Történelmi áttekintés

Miután a középszerű, kegyetlen és ennél fogva rendkívül népszerűtlen uralkodó, VII. Ferdinánd (uralkodott: 1814–1833) harmadik feleségét is úgy temette el, hogy frigyükből utód nem született, 1829. december 11-én negyedszerre is megnősült: választása ezúttal Bourbon Mária Krisztinára, I. Ferenc szicíliai király és Bourbon Mária Izabella lányára esett, utódjául pedig saját öccsét, Carlos María Isidro-t – népszerűbb nevén Don Carlost – nevezte meg. 1830 márciusának végén azonban Mária Krisztina állapotos lett, ezért VII. Ferdinánd promulgálta a *Pragmatica Sanctiót* – amelyet ugyan az 1789. szeptember 30-i *Cortes* elfogadott, de az akkori külpolitikai helyzet miatt nem lépett hatályba. A *Pragmatica Sanctio* kimondja, hogy amennyiben a királynak nem fiú utóda születik, a trónt a leánygyermek öröklí². E törvénnyel Don Carlos trónra lépéssel kapcsolatos aspirációi gyakorlatilag füstbe mentek, hisz a spanyol trón legitím örököse az 1830. október 10-én született, és később II. Izabella néven királynővé koronázott leánygyermek lett.

Ezzel kezdetét vette a Don Carlos és hívei, valamint az Izabellát támogató liberálisok közötti hosszú évtizedeken át tartó viszálykodás, amely három egymást követő háborúban (1833–1840, 1847–1849 és 1872–1876) csúcsosodott ki. A mozgalom vezéralakja természetesen Don Carlos volt – ám ezen a néven három trónkövetelőt különböztetünk meg:

- az I. karlista háború vezére VII. Ferdinánd öccse, *Don Carlos María Isidro de Borbón* (Molina grófja, V. Károly néven trónkövetelő, 1833–1845)
- a II. háborút előbbi fia, *Don Carlos Luis de Borbón y Braganza* (Montemolín grófja, VI. Károly néven trónkövetelő, 1845–1861)
- a III. háborút előbbi unokaöccse, *Don Carlos María de los Dolores de Borbón y Austria-Este* (Madrid hercege, VII. Károly néven trónkövetelő, 1868–1909) vezette.

1861 és 1868 között III. Juan néven *Juan de Borbón y Braganza*, Montizón grófja, Carlos Luis de Borbón testvére volt a karlista trónkövetelő.

---

² Ezzel a nőket az örökösödés jogából kizáró ún. száli törvényt is hatályon kívül helyezte.

A karlizmus ideológiai háttere

A karlisták a korabeli spanyol társadalom konzervatív szárnyát képviselték, soraikban a radikálisabb eszméket valló abszolutisták, más néven „apostoli” csoportok (*los apostólicos*) és a tradicionalista katolikusok mellett a valamivel mérsékeltebb anti-liberálisoknak jutott a leghangsúlyosabb szerep. A trónkövetelők közötti viszálykodás valójában nem volt más, mint két **politikai szemléletmód** küzdelme: az egyik oldalon az *ancien régime* védelmezői – az abszolutisták, a másik oldalon pedig az eladdig domináns spanyol agrártársadalmat idejét múlttá tevő, a francia forradalom és az ipari forradalom nyomán beindult liberális reformok hívei álltak. Ilyenformán a karlizmus bázisát elsősorban a vidék adta.

A viszály másik frontvonala a **vallás** terén húzódott, ennek gyökerei 1820-ig nyúltak vissza. Ekkor a radikális liberális tábor (*los progresistas*) tagjai egyre markánsabban vállalták egyházellenességüket, és gyakran szabadkőműves páholyokba tömörültek. Ennek következtében a többnyire mélyen katolikus vallású, és elsősorban rurális spanyol társadalom hamarosan teljesen elfordult tőlük, és átpártolt a katolikus karlisták táborába, melynek célja az volt, hogy a katolikus egyház és a nemesség továbbra is őrizze meg privilégiumait és befolyását a társadalomban és az államapparátusban. Emellett Don Carlos követői lelkesen támogatták a fellázadt – elsősorban észak-spanyolországi – tartományok előjogainak (*fueros*) visszaállítását³. Ez a lelkes támogatás magyarázza, hogy a karlista mozgalom legodaadóbb támogatói az előjogokat – értsd: regionális autonómiát – egykor élvező tartományok – Aragónia, Valencia és Katalónia egyes vidékei – valamint a kiváltságait továbbra is féltve őrző Baszkföld és Navarra tartományok voltak. Ez utóbbi tartományok egyre növekvő aggodalommal figyelték, amint a liberálisok keményvonalas, uniformizáló törekvései nyomán kiváltságaik veszélybe kerültek (ez az aggodalom nem volt alaptalan, hiszen a karlisták törekvései ellenére – és a mozgalom lendületvesztésének következményeként – a *fuerók* eltörléséről törvényben határozott a spanyol kormány).

---

³ Igaz, a történészek között a mai napig nincs egyetértés abban, hogy a fuerok védelmezése már a kezdetektől fogva, vagy csupán az első háború után szerepelt a karlista mozgalom zászlaján.

A karlista ideológiában ötvöződött tehát a dinasztikus legitimitás, a katolikus integráció, az abszolút monarchia iránti elkötelezettség és a tradicionális kiváltságjogok védelme. Mindezt jól tükrözi jelmondatuk: „*Dios, Patria, Rey y Fueros*”. („Isten, haza, király, kiváltságjogok!”).

A karlizmus és a nemzetközi diplomácia

Az Előszóban említettük, hogy a karlizmus túlmutatott Spanyolország határain, és a karlistáknak illetve az *isabelinó*knak (azaz II. Izabella híveinek) nyújtott morális és anyagi támogatás révén a korabeli európai nagyhatalmak is egymásnak feszültek. Izabella királynőt – és így a liberális oldalt – Franciaország és Anglia támogatta, míg a karlisták oldalán az abszolutista nagyhatalmak – Ausztria, Oroszország és Poroszország és természetesen a Vatikán – avatkoztak be a Spanyolországban zajló eseményekbe. A spanyol konfliktusban így tulajdonképpen európai konfliktusok képeződtek le.

Az európai **abszolutista** nagyhatalmak a háború kitörésétől fogva elsősorban erkölcsi támogatást nyújtottak a karlista mozgalomnak. Ausztria, Poroszország és Oroszország 1833 szeptembere, azaz a münchengräzti egyezmény⁴ óta az egész kontinensre kiterjedő fellépések formájában próbált gátat vetni a liberalizmus mindenfajta előretörésének. 1848-ig egyik nagyhatalom sem ismerte el II. Izabellát jogos uralkodóként – igaz, mivel tartottak Angliától, Don Carlost sem támogatták nyíltan. 1838 után azonban a karlista mozgalom – a párton belüli viszálykodások okán – lendületéből és hiteléből egyaránt vesztett, minek következtében a kiábrándult abszolutista nagyhatalmak fokozatosan kihátráltak a mozgalom támogatásából.

A münchengräzti egyezményre a **liberális nagyhatalmak**, Franciaország és Anglia Londonban 1833. április 22-én megkötött Négyes Szövetséggel válszoltak, melyben e két ország paktumot kötött Mária Krisztina régenskirálynő kormányával és Portugáliával, Anglia pedig folyamatosan segélyekkel támogatta a spanyol és a portugál liberális tábor. E segélyek azonban katonai és

---

⁴ 1833-ban Münchengräzben az osztrák, a porosz és az orosz uralkodó titkos megállapodásban egyezett meg abban, hogy országaik területén kitörő forradalmakkal szemben kölcsönös segítséget nyújtanak egymásnak.

gazdasági értelemben egyaránt kevésnek bizonyultak Martínez de la Rosa⁵, Mendizábal⁶ és Calatrava⁷ kormányai számára⁸.

---

⁵ Bourbon Mária Krisztina régensnő leánya, II. Izabella kiskorúsága idején a liberális párt támogatásával kívánta Izabella dinasztikus jogait megerősíteni. Martínez de la Rosát ekkor nevezte ki a miniszterek tanácsának elnökévé és államminiszteré (1834–1835). Espartero hatalomra jutása után Párizsba menekül.

⁶ Juan Álvarez Mendizábal (1790–1853) pénzügyminiszter, kormányfő. Általános besorozást rendelt el, és eltörölte a férfitrendeket, valamint azok javainak elidegenítését. Espartero bukásakor emigrációba kényszerül.

⁷ José María Calatrava (Mérida, 1781 – Madrid, 1846). Az alkotmányozó három év kezdetekor a legfelsőbb bíróság tagja, majd belügyminiszter, később igazságügy miniszter. Az alkotmányos rend bukása után Londonba menekül, ahonnan 1833-ban tér vissza. 1836-ban kormányfő.

⁸ A leghatékonyabb segítség Angliától a háború embertelenségeinek és értelmetlen vérontásának enyhítése terén érkezett a Zumalacárregui által 1835. május 27-én aláírt ún. Lord Eliot Egyezmény révén, amely előírta a hadifoglyok időszakos kicserélését, valamint rendelkezett a kórházi ápolásra szorult sebesültek és betegek jogairól.